

Jag vill inte se ut som en tant

Länge leve tanten

KARIN LÖVGREN är postdoktor vid det tvärvetenskapliga forskningsprojektet "Åldrande och livsvillkor", vid Centrum för befolkningsstudier, Umeå universitet. Hon skrev sin avhandling, *Se lika ung ut som du känner dig* (2009) vid Linköpings universitet. Där forskade hon om populärpress som vänder sig till kvinnor i medelåldern. Hon har tidigare medverkat i tvärvetenskapliga forskningsprojekt som "Passageprojektet", om konsumtion i samtida köpcentrum och framför allt arbetat med samtidsdokumentationer för olika museer.



Foto: Matilda Regazzoni.

*M*an vill inte se ut som en tant, berättar en informant, men inte heller som sina barnbarn eller en desperat popmormor. Jag vägrar att ha en sån här tantfrissa, säger en annan intervjuperson, för att i nästa andetag beskriva hur hon funderar över om hon verkligen kan ha kort kjol och urringning. Om och om igen dyker tanten upp som en symbol för ett åldrande medelålders kvinnor inte vill associeras med. Tanten representerar en övergång till en äldre kategori som inte syns eller räknas med.

Samtidigt hyllas tanten och tantmode i glossiga magasin som vänder sig till yngre kvinnor. Att rata latten och foccician till förmån för en kalsbadergiffel och en kopp kaffe, och helst själv baka sina småkakor mellan passen med brodyrnålen eller stickningen beskrivs som en trend (Ström 2005). Marit Bergman uppmärksammas för sina klänningar: blommiga vintageskapelser som i en annan tid och era kunde ha burits just av en tant (Sigvardsson 2008). En förening har bildats för att bevara den svenska tanten (www.densvenskatanten.se/). Tanten står här som symbol för vanligheten och tryggheten. Den svenska tanten är ett konstprojekt som resulterat i såväl en bronsstaty, målningar och som fotografi. I *M magasin* bloggar pseudonymen Kulturtanten och bevakar teater och konst. I Gudrun Sjödéns katalog hyllas kulturtanter i olika åldrar (Gudrun Sjödéns katalog 2010). Radio Stockholms krönikör kallar sig kulturtanten och beskriver självvironiskt hur hon bor på Södermalm, klär sig i svart med kanske en lila scarf, dricker vin på vernissager och ägnar sig åt skapande avslappning med en blandning av yoga och drejning.

Vad är egentligen en tant? Vem är en tant – och när och vad är tantigt? I den här essän samlar jag pusselbitar

för att försöka förstå mer om tanten som hotbild och möjlighet. Jag baserar mig dels på intervjuer med kvinnor i medelåldern, (se Lövgren 2009)¹ och dels på en sonderande genomgång av tidningsskriverier, bloggar, fack- och skönlitteratur som har tanten som gemensamt tema. Jag använde sökorden tant och tantig och gick igenom databaserna Presstext och Mediearkivet. De populära handböckerna är hittade genom sökordet tant, genom att de omnämns i den populärpress jag analyserat i min avhandling, samt genom höga träffar i sökmotorer. Ett exempel på en sådan titel är *Antitantboken: i harmoni med hormonerna* (Corneliusson & von Porat 1998). I den finns ett lätt, underhållande anslag som påminner om veckopressens i genre och berättarstil. Att kvinnor ges råd är också ett drag från veckopressen där kvinnor omväxlande uppmanas att vara nöjda med sig själva – du duger som du är – samtidigt som de ges råd om hur de ska förändra sig och förbättra sig själva både till kropp och själ.

Utgångspunkten för analysen är hur ålder och kön görs i tidningstexterna, i populära handböcker och i kvinnornas berättande under intervjuer. Att göra ålder och kön är ett teoretiskt perspektiv som betonar aktivt handlade snarare än att kön eller ålder är något man har eller är (West & Zimmerman 1987; Elvin-Norwak & Thomsson 2003; Lövgren 2009). Med görandeperspektivet betonas normer och iscensättande av kön och ålder – och därmed också förskjutningar och omförhandlingar i vad som ses som åldersadekvat och passande för en kvinna eller man i viss ålder. I fokus för artikeln är tanten och tantig som *symboler* som betyder olika saker i olika kontexter, inte minst i relation till mottagare i olika åldrar. Mina informanter gav en nyanserad och mång-

facetterad bild av hur de såg på sin ålder och sitt åldrande. I den här artikeln åberopar jag framför allt hur tanten användes som symbol för ett åldrande kvinnorna inte ville förknippas med. Likaså skriver jag inte om alla dessa tanter vi möter i frivilligorganisationer, på teatrar och konserter, på kulturevenemang och på gympass – aktiva medelålder och äldre kvinnor som på många sätt bär upp Föreningssverige och engagerat deltar i kulturlivet. Jag hoppas att få återkomma till dessa i annan forskning, precis som till farbröder, gubbar och män. Den här artikeln fokuserar på hur tanten som företeelse ger uttryck åt en viss syn på kvinnligt åldrande.

ATT VARA TANT

Ge pengarna till tanten. Kvinnan som stod tillsammans med barnet knuffade uppmuntrande på och visade att barnet skulle lämna över pengan till mig. Jag stod i ett av lotteristånden på Gröna Lund. Kasta tärningarna, här är det vinst varje gång. Jag var sexton, sjutton år, förmodligen var min ålder närmare barnets än mammans. Som en främmande, något äldre person av kvinnokönet tilltalades jag med artighetsordet tant, ett ord att också användas respektfullt om äldre kvinnliga släktingar som inte är fastrar eller mostrar, mormor eller farmor. Tant kan alltså vara ett ordval som markerar respekt och artighet, men också åldersavstånd. Med orden markeras att vi inte är jämlika, barnet och sjuttonåriga Karin. Vår ålderskillnad tarvar ett tilltalsord. Med ordet tant görs inte bara respekt och artighet utan också ålder. Som feriearbetande tonåring i nöjesparken spelar tillskrivningen av tantstatus mindre roll. Ordet och ålderskillnaden

den antyder blir lite lätt förstörad och skev, som i en av speglarna i Lustiga huset.

Enligt ordboken är tant också ett ord som används om äldre eller medelålders kvinnor med förlegade åsikter och kläder som inte är moderna (Skribent 2000). Här sker en betydelsefull glidning och värdering av tanten: det är inte tant Grön, tant Brun eller tant Gredelin som beskrivs som tant i den här bemärkelsen utan det ordet används snarast som en markering där ålder görs till ett missat "bäst före datum".

Vilka andra ord är möjliga för en medelålders eller äldre kvinna? Orden har olika konnotationer, *gumma* ringer av grånat hår i knut och gammal barnbok, *fruntimmer* av pilsnerfilm och dess nestor Julia Cesar, *kärring* är snarast ett skällsord medan *dam* andas fina salonger och pärlcollier. *Tjej* förklaras i ordboken som ett låneord från romani med betydelsen flicka eller kvinna. *Medelålders kvinna* låter vagt och ändå kliniskt. Kanske består medelåldern egentligen av flera åldrar, mellanåldrarna, som gerontologen Håkan Jönson (2002) föreslagit som begrepp. *Mitt i livet* är veckotidningsretorik, ett hurtigt tilltal som pekar ut *möjligheterna*... (Se också *Antitantboken* 1998.) Visst finns det ord för män också: gubbe eller farbror till exempel, men orden är fler för kvinnor och gör ålder tydligare medan *man* är mer av en universell kategori och norm. Undantaget är per definition kvinna (Moi 2005) – och det undantaget kan sedan specificeras i tjej, fjortis, tant.

Viktiga aspekter finns i själva åldersbegreppet. Ibland beskrivs tant vara direkt åldersrelaterat – något man förvandlas till genom kronologin. Andra gånger används tant om en inställning och attityd. I en dikt som cirkulerar på nätet, som en sorts

internetlore, förklaras vad som skiljer på tanter och tjejer: "det finns tjejer som är 85 och tanter som är 26", " Tjejer är kvinnor i alla åldrar som inte stelnat i konventioner och rädsla." Tanter sladdrar och moraliserar, tjatar och är lagom. (*Skillnaden mellan tanter och tjejer*.) En tant är inskränkt, hon utvecklas inte. Tant på det viset kan man bli redan i skolåldern (Rasmusson 2008). I upprörda tidningsartiklar beskriver kvinnor i olika åldrar att de minsann inte är tanter – det finns inga tanter längre. Den svenska äldre kvinnan däremot är underskattad, hon är aktiv, nyfiken, intresserad och lever med i sin samtid – precis som kvinnor i andra ålderskategorier (Tufvesson 2001, som skriver om etnologen Trossholmens avhandling *Tid till eftertanke*, som handlar just om äldre kvinnors vardag och verklighet).

Jag har inte lyckats hitta någon som säger *Ja! Äntligen tant*. Däremot kan tanten vara en symbol att hylla men då är det alltid någon annan som ska vara tanten. Själv förbehåller sig skribenten tidlöshet. Tanten kan stå som symbol för trygghet, kontinuitet, vanlighet, mormor och därmed barndom med nostalgi, kafferep, ett annat tempo. Tanten i beige kappa med lilla hatten och stora handväskan. Bilden av tanten är förbunden med en svunnen tid. Förr blev man tant i trettioårsåldern, menade flera informanter. Då behövde man inte bry sig om sitt yttre, då kunde man ha bekväma skor och kjolar med resår i midjan, kläder som tillåter kroppen att växa och bre ut sig. I en del av mina informanters beskrivningar fick tanten symbolisera en längtan efter att släppa taget om kroppsdisciplinering. *Tänk att få vara en tant och få koppla av*, kunde sägas med längtan i rösten. Att sjunka in i osynligheten var en återkommande dimension av

medelåldern som omtalades med både sorg och viss lättnad. Ingen ser en längre, man är inte intressant i potentiella partners ögon. Men man slipper också bry sig om hur andra värderar ens yttre. En annan dimension av åldrandet fångas i uttrycket "mid life astonishment", en förvåning som sägs kunna drabba i medelåldern då man som kvinna upptäcker att omgivningen ser en som äldre och därmed förändrar sin värdering av en (Saucier 2004, Bonnier 2002 hänvisar till Pearlman 1993. Se vidare Lövgren 2009).

Idag är det mer tillåtet att vara äldre, menar mina informanter, äldre på ett ungdomligt sätt. Femtio är nya fyrtio om inte trettio (Ephron 2007). Under förutsättning att man arbetar med sitt yttre, disciplinerar sig med kost och motion, väljer kläder med omsorg: inte för tajt och kroppsnära, inte för urringat och sexigt, inget som blottar rynkig hud eller avslöjar att bysten sjunkit med åren.

En pusselbit i förståelsen av tantens betydelse är *vanlighet*. Tanten representerar den vanliga människan, som inte sticker ut eller ska synas till varje pris. I en tid då det visuella blivit allt viktigare och där människors identitet kommuniceras genom stilval kan tanten, det beiga, diskreta, nedtonade, framstå som en befrielse från ständigt självmedvetet granskande och rannsakande. En tant vågar inget, har inte egna åsikter och vill inte synas, säger Gunilla Pontén i en intervju när hennes kläder ska ställas ut på Nordiska museet (Ståhlberg 2004). Själv är hon livrädd för att bli en tant och lik alla andra. Ibland framhålls tvärtom att den vanliga tanten minsann törs tala om vad hon tycker och att hon kan hävda sig själv. Det ryms alltså motstridiga laddningar i tanten som symbol.

En annan pusselbit finns i den *svenska*

tanten. Ålder görs ofta genom jämförelser med andra sätt att åldras, andra historiska tider – närmast mytologiskt beskrivna – och andra kulturer. Hur kan just det svenska förstås? Det finns inget bra ord för tant på engelska: ordboken föreslår old lady, old maiden, auntie, granny, missis, men de fångar inte alla dimensionerna i tantbegreppet. Men det är knappast på grund av svåröversättbarheten som tanten beskrivs just som svensk. Tanten symboliserar snarast folkhemmet – ett svunnet optimistiskt, demokratiskt, rättvisesträvande land och tillstånd, där trygghet och jämlikhet värderades högt. Konstnären bakom projektet den svenska tanten beskriver tanten som en ikon för det svenska folkhemmet (Persson 2010). Maria Jönsson (2009) som skriver om Kerstin Thorvalls författarskap lyfter också fram svenskheten i tantbegreppet. I det svenska samhället blir tantrollen snäv och kvävande och för Thorvall blir att resa till Afrika ett försök att finna en plats och en kultur där ålder spelar mindre roll och där den medelålders kvinnan kan vara åtråvärd och begärd.

När blev tanten en sådan stigmatiserande symbol? Och därmed tantig en förolämpning som diskvalificerar? Några ledtrådar till en förklaring finns i det som beskrivits som informaliseringen av Sverige.² I Lövgren (1988) beskriver forskare från flera vetenskapliga discipliner du-reformen och förändrade umgänges- och etikettsregler. Dessa tillskrivs 1968 års syn på jämlikhet vilket satte spår inte minst i tilltalsformer. Tant kan ses som ett exempel på ett artigt tilltalsbegrepp som kommit att försvinna. Andra ledtrådar finns i omvandlingen av åldersrelaterade normer och de förhandlingar om vad det betyder att bli äldre som ägt rum under hela efterkrigstiden (se exempelvis

Featherstone & Hepworth 1991). Forskare menar att vi lever i en postkronologisk tid, där ålder betyder mindre till förmån för uni-age, en åldersöverskridande, livs- och klädsstil (Blaakilde 2007, Öberg 2002, Heggli 2004). De pågående omförhandlingar om vad ålder betyder kan också förstås som ett aktivt pågående åldersgörande, där det blir viktigt att undvika att ses som äldre, att tillskrivas tillhörighet till en ålderskategori som varit förbunden med låg status och maktförlust. Att värja sig mot att tillskrivas tantepitetet kan i detta ljus förstås som att sätta sig till motvärns mot att ses som *för* gammal, passé och omodern.

GÖRA ÅLDER MED KRUKVÄXTER OCH TEKNIKKUNSKAPER

Hjälp, vi har blivit tanter! skriver Martina Haag (2004). Skiljelinjen går när man vårdar sin pelargon, en krukväxt som liksom Flitig lisa och begonia räknats som tantig, (se Sundell 2007; Rasmusson 2008). När tanten används som hotfull symbol för unga eller de i tidig medelålder så är det dimensionerna av etablerad och konventionell som återkommer. Här anas egentligen en åldersnoja som handlar om vuxenpoäng och villa, Volvo, vovve. Var det så här livet blev? Är det slut nu? *Bara jag inte ser ut som en tråkig tant*, förklarar en intervjuad trettioåring i en SvD-artikel (Carling 2008). Nu när hon har barn och har flyttat till radhus vill hon inte ha tantfrisyrr förtydligar hon. En tant är vuxen och framme. Inte på väg. En tant är konventionell. En tant är någon som stelnat i sina åsikter, som inte längre förändras, som inte är nyfiken och utvecklas. När tant används som en symbol för detta är steget försvinnande litet mellan vuxen och

gammal, uråldrig, dinosaurie, stenålders, slut. Död. Alla åldrandets gradvisa faser löper samman i ett skräckscenario om att tas som äldre.

Tanten som hot för kvinnan i åren kring femtio ser annorlunda ut: *Antitant-boken* ger råd om tantfällor att akta sig för: att säga att saker var bättre förr, att haka på ungdomsstilar – men för sent, när de redan är över, att inte hänga med i teknikutvecklingen och därmed inte i samtiden. I *How not to act old* (Satran 2009) ges råd om hur man ska förhålla sig till ny teknik för att inte uppfattas som gammal, eller med andra ord trött och passé. Använd tummarna då du sms:ar; erkänn inte att du e-postar och inte facebookar: tänk på din "age image" (2009:45) som författaren uttrycker det. Boken balanserar mellan att humoristiskt fånga tidsandan – tillspetsat och överdrivet nåla fast samtiden genom små vardagsdetaljer och samtidigt kommunicera att det är en belastning att bli äldre. I den här diskursen andas att ålder är en skam, att om man inte aktar sig noga så kommer ens verkliga kronologiska ålder att blottas.

En tant sitter bara hemma och dricker kaffe, hon lever inskränkt, förklarar de intervjuade i en artikel i Helsingborgs Dagblad (Rasmusson 2008). Hon har inte dator, ingen e-postadress och hänger inte med i teknikutvecklingen. Min mamma är ingen tant, anför journalisten Holmgren (2006) för hon surfar och mejlar och skickar sms. Själva mediebruket blir ett friskrivande från tantstatus. Kan det vara att tempot och teknikutvecklingen ökat så att tidigare förvärvade kunskaper faktiskt blir obsoleta? Då får man inte blotta sina teknikpreferenser eller visa att man sms:ar med pekfingret, för då riskerar man att ses som överspelad.

Mina informanter återkommer till de

livskunskaper de förvärvat med åren. Livet har slipat av en del kantigheter. Någon berättar att hennes egna upplevelser av sjukdom gör att hon kan bemöta de patienter hon möter i jobbet på ett mer empatiskt sätt. Andra vittnar om hur förvärvad mögnad hjälper dem att hantera förändringar och möjliga motgångar genom att de har ett annat perspektiv. Flera beklagar att medelålders kvinnor är nedvärderade på arbetsmarknaden och att deras erfarenheter främst uppfattas ha privat värde och mer sällan publikt – trots att de själva ser de levda åren som en tillgång (Lövgren 2009). Det här kan tolkas i termer av genuskontrakt: kvinnors känslökapital, för att låna Bourdieus kapitalbegrepp, kan inte växlas in i termer av status. Att vara uppdaterad på senaste teknikapen är däremot meriterande.

Det digitala utanförskapet delas av flera generationer som hanterar det på olika sätt. Facebookanvändningen ökar snabbast i segmentet 45+ och många av dagens äldre är datorkunniga. Inte minst möjligheten att chatta eller skypa med barnbarnen lockar. Hopskrivningen av gammal och medier genom det lite nedvärderande begreppet gammelmедier visar hur såväl ny som ung ställs mot gammal med en bibetydelse av *för gammal*.

När tanten används som symbol för att göra ålder flätas ålder och genus samman – men här finns också dimensioner av klass, smak och livsstil. Som pensionär förutsätts man lyssna på dragspel, men jag gillar jazz, säger en kvinna i en tidningsartikel (Tufvesson 2001). Musikstilar, genrer och instrument som inte längre är moderna kopplas ihop med äldre – som om alla vid en viss kronologisk gräns skulle ändra från en klass- och livsstilsbunden, till en åldersknuten smak.

Tanten figurerar som snål också: hon

fumlar och betalar med mynt och hela kassakön suckar över att sinkas (Haag 2004; Ericson 2008). Småmynten kanske kan tolkas som att hon inte har konsumtionsförmåga och spenderkraft. Hon äger inte åttio procent av den samlade förmögenheten i landet och står inte för sjuttio procent av köpkraften – uppgifter om pensionärer som upprepas i ett mantra om varför "marknaden" ska se också äldre konsumenter (Lövgren 2009). Hon vänder på slantarna hon har i portmonnän och diskvalificerar sig därmed från att vara någon att räkna med – när medborgarskap snarast definieras utifrån konsumentrollen. Att hon också är någon som tar tid på sig för det andra kan se som oväsentligheter visar att hon inte följer tidens tempo. Här syns igen det glidande i tanten som hot. Steget från Martina Haags trettioåring, eller femtioåringen som ges råd i handböcker, till tanten som vårdar sina pelargoner och den gamla kvinnan som letar jämna pengar består i själva verket av tjugo- eller trettioåret år. Detta spelar mindre roll då tanten lyfts fram som symbol för åldrad, gammal, passé.

TANT SOM STIL

Jag har gjort det igen, bloggar Julia Skott, *jag har blivit tant i två enkla steg* – nämligen genom att använda samma par skor i ett antal år, och sedan då de faller sönder, köpa ett likadant par skor som de utgångna. Tanten prioriterar vad som är praktiskt och bekvämt framför modernt, hippt eller sexigt. Ecco framför Manolo Blahnicks. Prätiga skor är en tantfälla vet *Antitantboken* att berätta.

På ett jämförbart sätt dyker trosans utformning och modell upp som en säker tantindikator: den tidiga tonårstidens

string byts ut till svart spets och senare till underbyxan i rejäl bomull, med generös skärning som tillåter lår och resår för en expanderande mage, som inte skär in i grenen och som tål minst sextio graders vittvätt och torktumling. Det gör inget om underbyxan avslöjar troslinjen genom tajta kläder – till de här underkläderna bärs inte kroppsnära plagg. Det här är inte lingerie att förföra med; erotiska och ömtåliga, frestande och lockande. Här är det ledigt och komfortabelt som gäller. Här prioriteras användarens perspektiv framför hur andra eventuellt kan uppfatta klädselns utformning och tolka signalerna

om klackar eller spetsar. Bekvämlighet blir lätt en kontrast till sexighet. Vi lever i en tid av extrema mängder visuella budskap och snabbtecknet för erotiskt kittlande är push ups, hold ins, stay ups. Antydningar snarare än påståenden. Fantasieggande framför det uppenbara. Och detta i flortunna, skira material. Om formen sedan skär in spelar mindre roll än det intryck plaggen kommer att göra innan de tas av. Mormorstrosan, med en uppenbar åldersmarkering, representerar snarast det osexiga, minns bara scenen i filmatiseringen av Bridget Jones dagbok där hon bestämmer sig för att inte ha sex

Stringtrosor för fjortisen och mormorstrosa för tanten. Foto: Matilda Regazzoni.

på första träffen och därför särskilt väljer rejäla underbyxor för att skamligt ertapas.

Skor och underkläder är alltså pusselbitar i formerandet av en tant. Det är också andra kläder. Hur de är skurna, om de sitter löst eller tajt. Färgvalet gör också en tant: diskreta beiga, jordnära nyanser tillsammans med återhållsamt marinblått. (Se också Twigg 2007 som skriver om modeller och färger när det gäller kläder för äldre.) Inte svart, kvinnor får redan före den verkliga tantfasen rådet att inte använda svart: du ser blek ut, du ser trötta ut, du ser äldre ut. I *How not to act old* (2009) beskrivs att medelålders kvinnor ser ut att klä sig i burka: säckliknande draperingar i jordfärger. Å andra sidan uppmanas den medelålders kvinnan i samma bok att inte ha för uringade kläder, då blottas rynkig hud, och att aldrig aldrig någonsin använda kläder med leopardmönster – se där att också mönster gör ålder.

Blekheter och försvinnande färger på hy och fransar, bryn och kinder, är också en föreställning om vad som händer med åldern. Den medelålders kvinna som hör sammar råden om att kompensera detta genom färgstarka draperingar, kaxigt röda glasögon eller genom att färga om håret i en påtagligare nyans, riskerar dock att fördömas som klimakteriekärring (*Antitantboken* 1998). Klimakterierött är en skämtsamt benämning på nyanser av rödtonat hår, som signalerar ålder – och som antyder att detta är för mycket. Klatschiga kläder, gärna av märken som Gudrun Sjödén tolkas som kulturtant och gör ålder lika tydligt som fjortisens idomin.³

Ålder och genus är sammanflätat. Män kan visserligen bli gubbar eller farbröder, men bandet mellan femininitet och kropp, mellan kvinnlighet och utseende, gör att

ålderstecken som rynkor, gråa hårstrån, ändrad kroppsform och storlek, tolkas och ges oändligt större betydelse än till exempel mannens kulmage eller begynnande flint (se Sandberg 2004 om hur kvinnors vikt beskrivs som frågor av betydande dignitet, medan mäns vikt i medierna beskrivs främst som en fråga om hälsa, inte om identitet och värde).

Medelålders kvinnor beskriver svårigheter med stilval och klädsel: "Det är svårt med stil i min ålder," säger en informant. "Jag vill inte bli betraktad som en gammal tant", beskriver hon. "Det får inte vara tantigt, men jag kan ju inte vara poppig heller, utan det får vara lagom och det kan ju vara svårt," förklarar ytterligare en intervjuperson. Kvinnor talar om balansgången som gäller – inte förneka sin ålder, inte försöka se yngre ut än man är, men inte heller se ut som en tant. Kan ni göra något åt oss som har passerat de femtio, frågar en kvinna *Expressens* stilexperter, "När både hår och hy börjat gråna och förlorat spänsten och figuren har liksom 'möblerat om' sig. Förr fanns det aldrig någon tvekan vad gäller frisyr, make-up eller klädstil, men med åren blir man mer och mer osäker på sitt val." (Hellstedt 1996, se också Sandvad 2010).

På flera sätt blir adolescensen och en del av medelåldern parallella livsfaser (Lövgren 2009). Under båda problematiseras kläder och stilideal: hur uringade och avslöjande kläderna kan vara, hur mycket av kroppens former som blottas. Den unga kvinnans val av trosor debatteras: är stringtrosan sexualiserande, tvingar den fram ett förtidigt vuxenblivande, representerar den en försvunnen barndom? Ungdomstiden beskrivs ofta som en tid av experimenterande och sökande efter den rätta stilen. Medelåldern tycks framkalla motsvarande osäkerhet om stilval och

klädsel, om än inte med ett frejdigt experimenterande. Båda perioderna beskrivs innebära frigörelse från en familj: den ena gången från mamma och pappa, och under medelåldern från de egna barnen och ansvarsåren som dominerades av att få det så kallade livspusslet att gå ihop. Nu är det dags att äntligen bli vuxen, manar populärpressen den medelålderskvinnan, det är dags att sätta dina behov i fokus, medelåldern innebär ett vägval (Lövgren 2009).

TANT OCH EROTIK

Tanten är, vilket jag tidigare nämnt, förbunden med en känsla av osynlighet. Flera av mina informanter beskrev att de nu som medelålders kände sig mindre uppvaktade och bekräftade av män de mötte. De beskrev att de uppfattade att omgivningen såg dem som mindre attraktiva med stigande ålder. Det här är en känsla som genus- och litteraturforskaren Jönsson (2009) beskriver går igen i författaren Kerstin Thorvalls böcker. Att vara medelålders kvinna, på väg in i äldrekatégorin, är att ses som erotiskt ointressant.

Ålderdomen har uppfattats som asexuell, sexualiteten försvinner, också gränserna mellan kvinnligt och manligt har ansetts upplösas med åldrandet (Andersson 2009). Menopaus, kvinnans sista menstruation, har uppfattats som naturens avslutning av hennes sexuella aktivitet. I annan upplysningslitteratur om sexualitet framhålls det motsatta: kvinnors lust kan öka med klimakteriet vilket beskrivs bero på en längtan att bli gravid en sista gång, men också för att kvinnan i och med klimakteriet inte längre behöver vara rädd för att bli gravid (Andersson 2009).

Kvinnor och män ses som mindre feminina respektive maskulina med stigande ålder, och istället mer lika: enbart som äldre och inte längre könade. Det anförts att hormonnivåerna förändras med åldrandet. Detta förknippas med förändrade värderingar och intressen. Män beskrivs bli mindre utåtriktade och äventyrliga, kvinnor istället mer inriktade på kontakter med andra. I en del förklaringar är det inte främst förändrade hormoner som sägs orsaka dessa ändrade attityder och förhållningssätt, utan den förändrade livssituationen som kvinnor och män har som äldre. Kvinnor har inte längre ansvar för barn och hushåll, utan är fria att söka sig utåt. Män söker sig kring pensioneringen bort från det offentliga livet och orienterar sig inåt. En ansvarig för annonsavdelningen på ett tidskriftsförlag beskrev dessa förändringar och visade statistik över hur detta slog igenom i förlagets värderingsstudier, som ligger till grund för utgivning och används då de säljer annonsplatser. (Se också Andersson 2009: 70; Calasanti 2007; Letmark 2010.) Calasanti och King (2005; 2007) visar att hotet om att ses som mindre kvinna och mindre man möts av anti-åldrande industrin som för män utannonserar potensmediciner och behandlingar och för kvinnor hormoner eller krämer som föryngrar. Såväl Anderssons genomgång som Calasantis och Kings analyser visar att åldrandet är ett hot om avmaskulinisering. Åldrandet har också setts som ett hot för kvinnor. En del gerontologer beskriver det till och med som ett dubbelt hot: att som åldrande kvinna bemötas med såväl sexism som ålderism (Arber & Ginn 1995; Calasanti & Slevin 2006; Krekula 2006; Calasanti 2007). Andra har tolkat åldrandet som en möjlighet att överskrida könsens polarisering. Oavsett om det ses som

ett hot eller en möjlighet så visar detta hur sammanflätat kön och ålder är. Den unga flickan byter livsfas och ses som ung kvinna och feminin; den medelålders kvinnan byter livsfas och ses som mindre feminin, mindre kvinna och istället främst äldre, kanske tant. Menstruationscykeln flankerar livscyklförändringen: från första menstruation och möjligheten att bli gravid, till menstruationens upphörande.

KULTURTANTEN

Kan tanten återupprättas? Kan hon hyllas av andra än de som är så unga att de inte befinner sig i riskzonen för några tantfällor? Kulturtanten kanske kan reclaimas? Gudrun Sjödéns katalog med rubriken: Längre leve kulturtanten, och sedan porträtt av kvinnor i olika åldrar, från femton år (!) och uppåt är snarast att tolka som en hyllning av kulturintressen som läsning, teaterbesök och konst men också ett sätt att få tanten att överskrida kronologi och därmed signalera att kläderna ska ses som tidlösa, och inte förbehållna konsumenter i medelåldern. Kulturtantens status höjs – genom att också yngre får epitetet (jämför Jönson 2002 om hur försök att förändra äldres status skett genom hänvisningar till de nytilkomna äldre – de yngsta bland de äldsta). Det är annars nästan med beklagande och med ringaktning den medelålders kulturbärande kvinnan beskrivs. Hon som flitigt besöker teaterföreställningar och museiutställningar och som tas för given men i mindre grad visats uppskattning. Istället återkommer kulturvärlden ofta till att man vill nå en annan, helst yngre, publik. Kanske kan *M Magasins* blogg *Kulturtanten* eller P4 Stockholms krönika med samma namn, tolkas som ett återtagande som vänder nedvär-

dering i värdighet. Det finns något befriande i användandet av humor och självironiska överdrifter som samtidigt blir påtagliga kommentarer till rådande normer och värderingar.

SLUTORD

Vi gör ålder bland annat genom tillskrivningar av etiketter som puma, fjortis och tant. Orden signalerar förhandlingar om vad som ses som åldersadekvat och passande för en kvinna i en viss ålder. Genom att undersöka tant och tantig har jag här utforskat hur ålder och genus är sammanflätat. Ålder har kronologiska dimensioner såväl som subjektiva och tillskrivna. I den här artikeln har jag funderat över ordboksdefinitionen av tant och tantig. Jag har resonerat om hur ålder görs med tanten som markör och representant för en annan era men också för osynlighet, glömd och avdankad, inte längre modern eller attraktiv. Jag har skrivit om tanten som hot och möjlighet. "Den vanliga svenska tanten" är på många sätt en kärleksfull stereotyp. Hon ska inte förblandas med verkliga medelålders eller äldre kvinnors levda erfarenheter utan tanten är att förstå som en symbol – en som framför allt utgör ett hot för den medelålders kvinna som befinner sig i övergången från medelåldern till äldre kategorin. Det är hon som möts av normativa råd om såväl sitt yttre som sitt inre; från stil och kläder, till teknikhantering.

NOTER

¹ Här analyserade jag också populärpress som vänder sig till kvinnor i medelåldern.

² Tack till Gunnar Malmberg ALC, Umeå uni-

versitet och Kalle Bäck, Linköpings universitet som satt mig på detta spår.

- ³ Fjortisar definieras på nätet som nedsättande beskrivning på någon i yngre tonåren. Epitetet kan användas om människor i olika åldrar, även om ordet kommer från fjorton år. Begreppet har blivit en stereotyp för någon som använder mycket smink, gärna läppsbalvan idomin och som färgar håret blont, någon som väcker uppmärksamhet och utmanar. En fjortis överskrider vad som kan ses som ålderspässande. (Se till exempel wikipedia.org. Urbandictionary.com).

Artikeln är skriven inom ramen för det av Vetenskapsrådet finansierade projektet "Åldrande och livsvillkor".

REFERENSER

- Andersson, Åsa, 2009. "Från fula gubbar och liderliga gummor till vitala casanovor och glada änkor? Om 1900-talets förändrade synsätt på äldres sexualitet", i *Tidskrift för genusvetenskap* 4:2009, s. 49–71.
- Arber, Sara & Ginn, Jay (red.), 1995. *Connecting Gender and Ageing: a Sociological Approach*. Buckingham: Open University Press.
- Blaaikilde, Anne Leonora, 2007. "Löper tiden från kronos? Om kronologiseringens betydelser för föreställningar om ålder", i Jönsson, Lars-Eric & Lundin, Susanne (red.), *Åldrandets betydelser*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 25–51.
- Bonnier, Ingemo (red.), 2002. *Kvinnan mitt i livet: 1,6 miljonerklubben informerar och inspirerar*. Stockholm: Prisma.
- Bridgets Jones dagbok (film) 2001.
- Carling, Maria, 2008. "Blond makt lockande hot", i *Svenska Dagbladet*, 7 juli 2008.
- Calasanti, Toni, 2007. "Bodacious berry, potency wood and the aging monster: Gender and age relations in anti-aging ads", in *Social Forces*, vol. 86:1, s. 335–355.
- Calasanti, Toni & King, Neal, 2005. "Firming the floppy penis: Age, class and gender relations in the lives of old men", in *Men and Masculinities*, vol 8:3, s. 3–23.
- Calasanti, Toni & King, Neal, 2007. "'Beware of the estrogen assault': ideals of old manhood in anti-aging advertisements", in *Journal of Aging Studies*. 21 (2007), s. 357–368.
- Calasanti, Toni M. & Slevin, Kathleen F. (red.), 2006. *Age Matters: Realigning Feminist Thinking*. New York: Routledge.
- Corneliusson, Marie & Porat, Anna von, 1998. *Antitantboken*. Stockholm: Fischer.
- Elvin-Nowak, Ylva & Thomsson, Heléne, 2003. *Att göra kön: om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Bonnier.
- Ephron, Nora, 2007. *Jag gillar inte min hals och andra tankar om att vara kvinna*. Stockholm: Schibsted.
- Ericson, Pernilla, 2008. "En tant på stan är bara i vägen", i *Aftonbladet* 27 november 2008.
- Gudrun Sjödén katalog höst 2010.
- Fetherstone, Mike & Hepworth, Mike, 1991. "The mask of ageing", in Featherstone, Mike; Hepworth, Mike & Turner, Bryan S. (red.), *The Body: Social Process and Cultural Theory*. London: Sage.
- Haag, Martina, 2004. *Hemma hos Martina*. Stockholm: Piratförlaget.
- Heggli, Gry, 2004. "Alderstyranni og dekonologisering: Alder som kulturanalytiskt perspektiv" i *Tidskrift för kulturforskning*, vol 3:1, s. 5–14.
- Hellstedt, Agneta, 1996. "Sivs nya stil", i *Expressen* 21 juli 1996.
- Holmgren, Carina, 2006. "Tidlösa tanter", i *Vår Bostad*. Oktober 2006.
- Jönsson, Håkan, 2002. *Ålderdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, Maria, 2009. "Tantförvandlingen: Om kroppens längtan, skam och exotisering i Kerstin Thorvalls reseromaner", i *Tidskrift för genusvetenskap*, 4:2009, s. 7–26.
- Krekula, Clary, 2006. *Kvinna i ålderskodad värld: Om äldre kvinnors förkroppsligade identitetsförhandlingar*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Letmark, Peter, 2010. "Parterapeut: 'Äktenskap utan sex vanligare än man tror'", i *Dagens Nyheter* 17 augusti 2010.
- Löfgren, Orvar (red.), 1988. *Hej, det är från försäkringskassan!: informaliseringen av Sverige*. Stockholm: Natur och kultur.
- Lövgren, Karin, 2009. *"Se lika ung ut som du känner dig": kulturella föreställningar om ålder och åldrande i populärpress för kvinnor över 40*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Moi, Toril, 2005. *Sex, Gender and the Body: The Student Edition of What is a Woman?*. Student ed. Oxford: Oxford University Press.

- Pearlman, S.F., 1993. "Late mid-life astonishment: disruptions to identity and self-esteem", i Davis, Nancy D.; Cole, Ellen & Rothblum, Esther D. (eds.), *Faces of Women and Aging*. New York: Haworth Press.
- Persson, Therése, 2010. *Kvinnlig för sin ålder: en intervjustudie om ålder, kropp och femininitet*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Rasmusson, Marika, 2008. "Kalla mig inte tant!", i *Helsingborgs Dagblad*, 6 januari 2008.
- Sandberg, Helena, 2004. *Medier & fetma: en analys av vikt*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Sandvad, Emelie, 2010. "Dina kläder är ett ställningstagande", i *Dagens Nyheter*, 29 augusti 2010.
- Satran, Pamela Redmond, 2009. *How Not to Act Old*. New York: Harper Collins publishers.
- Saucier, Maggi, 2004. "Midlife and beyond: Issues for aging women", in *Journal of Counseling & Development*. Fall 2004, vol 82. pp. 420–425.
- Sigvardsson, Kajsa, 2008. "Couture? Det är ju vanliga tantkläder det handlar om." <http://sydsvenskan.se/ekonomi/article321287/Couture-Det-ar-ju-vanliga>.
- Skribent*. Version 2.1 (2000). Stockholm: Norstedts ordbok.
- Skillnaden mellan tanter och tjejer*. Hem.passagen.se/jamisk/hemsidan/humor/skillanden. Elektroniskt tillgänglig. 14 juni 2010. Se även skogstrollets.blogg.se/2009september/tje-eller-tant. Elektroniskt tillgänglig 25 augusti 2010. Samt. Blogg.myyzz.nu/?p=1170. Elektroniskt tillgänglig 25 augusti 2010.
- Skott, Julia, 2010. Gå tillbaka till gå. <http://juliascott.wordpress.com/2010/08/02/ga-tillbaka-till-ga>
- <http://skogstrollets.blogg.se/2009/september/tje-eller-tant.html> [100825]
- Ström, Karin, 2008. "Tantvarning på stan", i *Metro* 18 oktober 2005.
- Sundell, Camilla, 2007. "Pelargonen – inte längre tantig", i *Aftonbladet*, 4 mars 2007.
- Trossholmen, Ninni, 2000. *Tid till eftertanke: kvinnligt pensionärliv ur ett klass- och livsloppsperspektiv*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Tufvesson, Karin, 2001. "Dagens tant är inte som du tror", i *GT*, 12 maj 2001.
- Urban dictionary. www.urbandictionary.com. Uppslagsord fjortis. Elektroniskt tillgänglig 21 februari 2011.
- West, Candance & Zimmerman, Don, 1987. "Doing gender", in *Gender & society*, 1 (2), 125–151.
- www.Wikipedia.org. Uppslagsord Fjortis. Elektroniskt tillgänglig 21 februari 2011.
- Öberg, Peter, 2002. "Livslopp i förändring", i Andersson, Lars (red.), *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur, s. 44–64.

SUMMARY

I don't want to look frumpish

Long live the old lady

(Jag vill inte se ut som en tant

Länge leve tanten)

What is a "tant"? Roughly translated this can be a granny, auntie or old lady, but this doesn't capture the multilayered meanings of the Swedish concept. Here *tant* can be used both as a courteous phrase for addressing an older relative, or an older woman regardless of kinship, but the concept also has a derogatory meaning. This can be seen by the use of the word "tantig" that is frumpish, unfashionable or dowdy.

In this essay Karin Lövgren, explores the Swedish concept of the *tant*. She uses popular culture in the form of handbooks for the middle aged woman on how to not appear old and news paper articles and columns on the illusive *tant*. She analyses, through using the theoretical concept of *doing age* how age is being ascribed with references to clothes and sartorial outfits, preferences in music, use of technology like computers or mobile phones, and even potted plants. The *tant* comes across as a representative for a different historical era, representing both the ordinary and the mundane. Mostly she is used as a marker of ageing that seems to stand for someone past her prime, old-fashioned, obsolete, no longer modern or sexually attractive. As such the *tant* is used as an abbreviation for an ageing women don't want to identify with.

Keywords: essay, ageing, women, older women, media, popular culture.

Karin Lövgren is post doctor at the research project "Ageing and living conditions", Centre for Population Studies, Umeå University, Umeå, Sweden.